

Интервю с Елена Шестакова, родена в Истанбул през 1935 г., завършила начално училище, пенсионерка. Записано от Михаела Апостолова.

Бележки на записвача: Интервюто се проведе на 14.02.2011 г. в малкия салон на Екзархийския дом, като присъстваха и други хора на нашата маса, но информаторката се стараеше никой да не чува какво си говорим. Има моменти, в които някой се намесва в разговора, но за кратко. Говори притеснено, сякаш споделя тайни, дори не искаше да отговаря в анкетите на някои въпроси и ме помоли да ги задраскам в момента, в който ги попъльвах. Говори български добре.

М.А.: - Ами то в София, да ви кажа, сняг натрупа много и беше студено, но не е имало така сняг, както други години. А тук видяхте ли сняг тази година?

Е.Ш.: - Не, не, не. Никак не видяхме ние

(Намесва се някой друг в разговора, не е ясен записът, но става дума, че им носим луканка и ни казаха, че там е забранено да се яде свинско месо – М.А.)

Е.Ш.: - Преди няколко години имаше и свине хранеха, и салами, сичко правеха, но сега всичко спря.

М.А.: - Освен тази промяна, друго има ли?

С.Ш.: - Искат сега..., тука слагат едно на главата като топка, после една баретка, нито една коса и после шала, ама боядисани отдоле, полата, ама отдоле.

Е.Ш.: - Преди немаше.

С.Ш.: - Преди немаше.

Е.Ш.: - Не обръщаха внимание, сега друго. Но това е политично.

М.А.: - А пък в България мисля, че преди няколко години им бяха забранили със забрадки да ходят в училище.

С.Ш.: - Хубаво направиха.

Е.Ш.: - Има ли в България училище турците отделно?

М.А.: - Отделно училище в по малките села има.

С.Ш.: - Да има, има.

М.А.: - В България има чисто турски села, в които просто няма как.

С.Ш.: - Е, както тука имаме гръцко училище, арменско училище.

Е.Ш.: - Ее, това е друго, друго.

С.Ш.: - Иначе тука колко чисто гръцки училища има?

Е.Ш.: - Е, като българското както беше.

С.Ш.: - Най-много арменски училища има.

Е.Ш.: - Аз завърших училище преди 1951 г., цялото отделение бехме седем души... Ама преди, защото там отиваха само български поданици.

С.Ш.: - Ама то тия, които искаха да научат български, само трети клас правеха и после...

Е.Ш.: - И после основното училище, турското. ... Колко години, Станче, 40 години има ли /откакто е затворено българското училище/?

С.Ш.: - Охоо, виж сега, тея, които бяха родени на 56-та година, завършиха трети клас и значи – до 65-та.

М.А.: - А вие кой набор сте, на колко години?

Е.Ш.: - На колко години ли?

М.А.: - Ако не е тайна.

Е.Ш.: - Не е (сmee се – М.А.). 35-та година края съм родена.

М.А.: - А как се казвате?

Е.Ш.: - Елена Шестакова.

М.А.: - Обаче фамилиите са ви страхотни, няма вече такива фамилии в България.

Е.Ш.: - Няма ли?

М.А.: - Няма вече такива фамилии в България, сега повече са тези класическите – Георгиеви, Василеви. Старите фамилии ги няма, изчезнаха, започнаха да си сменят имената.

Е.Ш.: - Е как си сменят имената?

М.А.: - Вече се загубиха старите фамилии, значи, името на пращадото ако е Васил, на правнук му фамилията става Василев, фамилията на дядото се изгубва, много малко време ги носят, това ми направи впечатлени. Вие тук ли сте родена?

Е.Ш.: - Да, тук в Истанбул.

М.А.: - А семейството ви откога е тук?

Е.Ш.: - Повече от сто години.

М.А.: - Искате ли да ми разкажете как са дошли, ако знаете някакви истории, да ми ги разкажете така, както сте ги разказвали на внуците ви, на децата ви?

Е.Ш.: - Еми моя баща, на баща ми дядото, чичото... Аз преди да се родя, дядо ми е умрял, после баща ми, после ние продължаваме и тогава, нали, Турция се беше османско?

М.А.: - Да, османско робство.

Е.Ш.: - И тогава в Македония идваха тука да работят, тези села, които беа нависоко, нали, млекари станаха и /.../ тука с добитък се занимаваха. А знаеш ли, че тук градинари били, моя баща беше и дядо ми беше, градинари били. Тогава Истанбул много малък беше, около все градини имаше, сега тука идваха всички /.../. Имаме много, много богати и много, много бедни. На моя баба ми, на баща ми майка, имаше брат, той беше на Македония, той се казваше Емборе. Като казваше, ние сме от гръцката Македония, този, който се чувства за българин, да си замине за България, и той отиде във Варна живееше, отиде на центъра на Варна. Аз му видех синовете. А тея, които останаха, те се погърчиха. Тука няма българи, всичко е гърци. Старите знаят, македонски говорят, ама младите по никакъв начин, нито една дума.

М.А.: - Не са предали българския език.

Е.Ш.: - Повече гръцки знаят, в Емборе имало е и гръцка гимназия, майка разказваше. В Македония, казва, имаше много, казва, които против турците беа, така че идваше тука баба ми, като били деца, те отиват да работят на турските земи. /.../ Майка разказва, братя били, млади, запалили конак, дека казва са, и ги събрали да ги мъчат. Имаше Генадий се казвал, некой християнин ги казва и отиде татко, и

казва: „Аман ти казвам, крака ти целувам!“ – децата да не ги убие. И после като ги пуснаха, ама колко ги измъчваха, нали, вие казахте на комитите да го запалят конака. Майка отивала първо на турските ниви да жъне, после наш'те. И дойде майка ми тука, ич не ги обичаше. Казва, да дойдем тука, от тех да бягаме...

/.../

М.А.: - Вие ходила ли сте в България?

Е.Ш.: - Да, ходила съм, ама много отдавна.

М.А.: - В кой град?

Е.Ш.: - Във Варна.

М.А.: - При роднините ли?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Не знам тука как живеете?

Е.Ш.: - Ами тука, които са богати, които са бедни, ама сега вече всички са /еднакво/. Аз не работих.

М.А.: - А мъжът ви е българин?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Как се запознахте?

Е.Ш.: - В Лозинград имаше, Закопана се казваше, много високо и се криеха от турците и много смех имало тогава. Много смех, казва, ставаше. /.../ Ама сега селото изчезна, защото навремето, преди 50 години /.../ много чети идваха в това село, много жени ги вземаха и ги занесаха на исляма, другата на румънец – така ги отидоха, това вече спре.

М.А.: - А мъжът ви какво е работил?

Е.Ш.: - Мъжа вече пенсия.

М.А.: - А преди?

Е.Ш.: - Преди имаше дюкян, продаваме боя такава, пластична.

М.А.: - Латекс?

Е.Ш.: - Боя, аха.

М.А.: - Цял живот с това се е занимавал? А някакъв занаят?

Е.Ш.: - Не, не, отиваше по Анадола, по околията.

М.А.: - И добре сте си живяли?

Е.Ш.: - Е, не се оплакваме, добре.

М.А.: - Е, тук сте били по-добре от България?

Е.Ш.: - Е, да.

М.А.: - Сигурно, а вие работила ли сте?

Е.Ш.: - Аз работих с мъжа си.

М.А.: - А, заедно сте си работели, така е най-хубаво.

Е.Ш.: - Как е сега, има ли в България работа, малко има ли оживление?

М.А.: - Не, напротив, миналата година като че ли беше по-добре.

Е.Ш.: - Не знам, навсякъде е така. И тука с университет няма работа, в Гърция бех, много хубаво живееха, много хубаво, малко работа, много пари, ама сега какво стана.

М.А.: - Те са по-зле и от нас сега, но преди много българки жени ходеха там да работят.

Е.Ш.: - Е, и тук идваха много, 1989 г. много българи идваха.

М.А.: - Но те мюсюлмани, нали ?

Е.Ш.: - Не, българи много идваха, тук идваха инженери, които работеха на „Бош“, тука работеха, /.../ тука идваха военно училище, разменка правеха.

М.А.: - А сега с пенсия добре ли се живее тук?

Е.Ш.: - Ааа, не, не.

М.А.: - Не?

Е.Ш.: - Да ви кажа, мъжът ми има една пенсия, живеем тука , но дъщеря ни помага, иначе не се живее тук. Да ви кажа, тука наемите са страшни.

М.А.: - А вие под наем ли живеете?

Е.Ш.: - Не, но има разноски – отопление, електричество.

М.А.: - Сметките много ли са високи?

Е.Ш.: - Тук наемите са много високи, много са скъпи.

М.А.: - А вие жилището сами ли сте си го купили, или е наследствено?

Е.Ш.: - Не, не, работихме и тогава си го купихме .

М.А.: - Имате дъщеря?

Е.Ш.: - Да, да, две деца има. Единият е 20-годишен, другият – 18-годишен.

М.А.: - Абитуриент е сега единият?

Е.Ш.: - Да, да, малкият италианското училище тази година е последна.

Стефан се казва.

М.А.: - Дъщеря ви за българин ли е омъжена?

Е.Ш.: - Да, да, за българин. Големият /внук/ Иван се казва.

М.П.: - Големият италиански колеж завърши и сега отива в Италия да следва.

М.А.: - А български знаят ли?

М.П.: - Малко.

(Намесват се други в разговора и записът не е ясен – М.А.)

Е.Ш.: - Дъщеря ми Людмила се казва, а зет ми Иван.

М.А.: - Дъщеря ви с какво се занимава?

Е.Ш.: - В къщи с децата.

М.А.: - Тя висше образование завършила ли е?

Е.Ш.: - Не.

М.А.: - А искате ли да попълним едни анкети, аз ще ви чета, те са бързи.

Искате ли?

Е.Ш.: - Да, ако можем с нещо да ви помогнам, с удоволствие.

М.А.: - Родена сте в Истанбул?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - В кой квартал?

Е.Ш.: - Тогава беше (записът е неясен – М.А.) и съм кръстена в „Св.

Стефан“...

М.А.: - Разкажете историята на „Св.Стефан“ така, както я знаете вие.

Е.Ш.: - Както я знаем, тогава гърците имало „Св. Стефан“ и я запалили.

Тогава един богат българин, той беше от България, и черквата железната не може да я запали и от Австрия с параход я донесли, железната, и тогава много се

пълнеше. Беше на крайбрежието, на Златния рог и много се пълнеше, и голяма радост. И там се хвърляха във водата по празниците.

М.А.: - Значи и тук ги има тези традиции.

Е.Ш.: - А, гръцките черкви всички така, патриархът идва на морето и по празници всички се хвърлят в морето.

М.А.: - Е, браво, браво, значи сте запазили традициите.

/.../

М.А.: - А вие как ги приехте тези бракове?

Е.Ш.: - Не ми харесва.

М.А.: - Не искате така да бъде децата, внуците.

Е.Ш.: - Не, не, не искаме като дъщеря ни в Европа да е.

М.А.: - А ако смени религията?

Е.Ш.: - А, има, има, вчера имаше едно бебе.

М.А.: - Да, видях го.

(Записът е неясен, но тя разказва за това, че момичето се омъжило за турчин, който си сменило религията тайно от родителите си и станал християнин – М.А.)

М.А.: - А детето кръстили ли са го?

Е.Ш.: - Кръстили са го тайно от родителите на момчето уж.

М.А.: - Има ли и други такива случаи?

Е.Ш.: - Има.

М.А.: - А вие с мъжа ви как сте се запознали ?

Е.Ш.: - Тука, тука.

М.А.: - Коя година?

Е.Ш.: - 60-та.

М.А.: - Браво, браво, направили сте 50 години брак миналата година.

Е.Ш.: - Да, ама той е болен от бъбреци, много болен беше, сега има малко по-добре.

М.А.: - Той на колко години е?

Е.Ш.: - 81. Има ли нещо друго?

М.А.: - Образование вие ми казахте.

Е.Ш.: - Да, да, тогава беше до трети клас.

М.А.: - А след това в друго училище учила ли сте?

Е.Ш.: - Не, не искаха наш'те родители, ама аз отидох на стопанско училище да шия.

М.А.: - Място на раждане ми казахте. Вашите родители не са имали друга религиозна принадлежност, те са си били от една етническа група?

Е.Ш.: - Да, да, българи от Македония.

М.А.: - Аз отговорите ги знам наполовината от разговора. Вие български четете, пишете?

Е.Ш.: - Аа, да, да. Много ученички, които бехме, не знам, ама аз много хубаво говоря.

М.А.: - Да, да, много хубаво говорите български, много хубаво, много правилно.

Е.Ш.: - Ама не знам защо.

М.А.: - Ами явно го практикувате повече. Книги на български четете ли?

Е.Ш.: - Да, да.

М.А.: - Браво, много хубаво. То, като се чете на езика и по-лесно се помни и се знае. А вие гръцки говорите ли?

Е.Ш.: - Не, понеже наш'те, където сме израстнали, турски махали имаше, гръци не беха. А там, където гръци имаше, всички знаеха.

М.А.: - А вие знаете само български и турски?

Е.Ш.: - Да, български и турски. Като отвам на Македония при роднини, също говорят български, ама младите не, не знаят, по-възрастни знаят.

/.../

М.А.: - А при смесените бракове уважават ли се традициите и на двете страни? Например, ако са се оженили българин за турчин, те празнуват ли всички празници – и турските, и българските?

Е.Ш.: - Има, да.

М.А.: - А говорят ли и двата езика децата им?

Е.Ш.: - Не.

М.А.: - Говорят езика на бащата?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Кои празници най-много обичате със съпруга ви?

Е.Ш.: - Всички празници – Коледа, Великден. От 6 март всеки петък идваме тук, четем, на шест часа идваме.

М.А.: - Всеки петък?

Е.Ш.: - И неделя идваме, и на големите празници идваме.

М.А.: - За вас бракът какво е? Условие за щастлив живот, за вас бракът е нещо важно?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Могат ли да живеят момиче и момче, без да са се оженили?

Е.Ш.: - Не ги приемам, ама почнаха тука сега. То преди години, преди 10-15 години почти невъзможно беше, ама вече сега... Ама между нас – не.

М.А.: - Имате едно дете, дъщеря и двама внука. По колко деца имат хората от вашата общност?

Е.Ш.: - Малко деца, по едно, не раждат деца после, сега вече като пораснат, е много нещо – частни училища, големи пари.

М.А.: - И предпочитат по-малко деца, за да ги осигурят по-добре.

Е.Ш.: - Едно време имаше повече деца, 50-60 деца пълнеха училището.

М.А.: - А в тези частните училища какви учат?

Е.Ш.: - Секакъв народ има – и арменци, и турци, и гърци. Богати деца.

М.А.: - А турците имат по-голям брой деца?

Е.Ш.: - А тези има много голям брой, от изток кюрдите много деца имат, по десет деца. Ама тези, които са по-модерни, немаат по много. Селяните, те имат много деца, те гледат по-верата.

М.А.: - А къде трябва да живеят младите, след като се оженят? При родителите на момичето или на момчето?

Е.Ш.: - А, не, не, сами. Децата прави са, ние много сол не искаме, много шум не искаме, а пък младите си искат всичко, това е вече самостоятелност.

М.А.: - А дъщеря ви при мъжа си ли отиде да живее, или заедно са си купили жилище?

Е.Ш.: - Заедно, сами си живеят.

М.А.: - Имате роднини в България, често ли поддържате контакти с тях?

Е.Ш.: - Леля имах, тя почина. Имаше за Варна син, той беше много учен, беше в търговското предприятие началник, и той почина. Ама сега отдавна не ги потърсих. Е, аз преди като отидох, той беше много с германски, все с параходи пътуваше...

И на границата един митничар, като го видя паспорта, турския и му казвам, ама Елена се казвам, ама много му чудно стана. Комунизма веќе не приемваше Айше, Фатма. Ама тука не и Елена ме гледа. Да, нема да забрава.

М.А.: - А тука това, че сте българи, пречело ли ви е да си намерите работа?

Е.Ш.: - Не, не, учене. Преди отивахме в една къща. Сега вече всички висше образование искат, а повечето искат християнство.

М.А.: - Така ли, защото са по-работливи ли?

Е.Ш.: - И са по-работливи, и чужденец идва после, тебе взима. Имам приятелка, синът ѝ взема туркиня преди 25-30 години, тя припадна вече, не може, те вземаха кръстиха туркинята и децата кръстиха. Едната Альоша се казва, другата се казва...

М.А.: - Альоша е руско име.

Е.Ш.: - Да, и намериха много бързо работа, защото се казва Альоша и Ежка. Но викам на Златка сега, викам, от интернета, казва, „Сони“ знаете какво е и от името му. Световните фирми искат християни.

М.А.: - Да, да. А кои според вас имат по-сполучливи бракове – българите или турците? Кои са по-сплотени?

Е.Ш.: - Не знам, ама нашите всички сполучливи, ама колко сме. Ама и така има, и така. Турците много се разведоха /.../. Ние нямаме така да се развеждат.

М.А.: - Кои са причините да се ожените, влюбихте се ...

Е.Ш.: - Е, имаше контакт, намерихме се тука, да, ние далече. Симпатичен ми се видя и така.

М.А.: - Сигурно е бил красавец?

Е.Ш.: - Да, да. (смее се – М.А.)

М.А.: - Как се правят сватбите при българите, спазват ли се традициите?

Е.Ш.: - Преди години, сега вече не. Чеиза преди идваха в петък, на булката дрехите да ѝ вземат. Хвърляха се бонбони отгоре, а сега вече не е /така/. Булката идваше, идва кума или девер да я взима от вкъщи, зетя чака в черквата със семейството, това е. Но оттогава гърците са също и арменците са също.

М.А.: - По традициите.

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - И правят и граждански, и после църковен брак?

Е.Ш.: - Ако няма граждански, в черквата не може.

М.А.: - Да, и при нас е така. Има ли често етнически смесени бракове, или по-рядко се смесват?

Е.Ш.: - Имаше преди години, имаше, гърци се смесват, арменци имаше и най-най-последно турци.

М.А.: - Религиозно смесените са много рядко или?

Е.Ш.: - Много рядко, да.

М.А.: - Разводи също стават много рядко?

Е.Ш.: - Почти няма.

М.А.: - Съжителство без брак сега вече среща ли се?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Гражданството ви е турско?

Е.Ш.: - Преди беше българско, но като се ожених, турски поданик беше мъжът ми, и аз станах турска поданица. Нямам, българска поданица не останах, понеже тези, които беха български, много изтеглиха.

М.А.: - Кръстена ли сте? Още като бебе ли са ви кръстили?

Е.Ш.: - А, в това време още на няколко дена ги кръстеха.

М.А.: - Преди 40-тия ден кръщавали ли са ги?

Е.Ш.: - Ама сигурно, ама сега внучето ми единият на 8 месеца беше, другият па по-големи беха.

М.А.: - Тука ли ги кръщавате децата? /Има пред вид параклиса в Екзархийския дом – бел. ред./

Е.Ш.: - Тука, ама преди студено, не студено, във Фенер.

М.А.: - А кои са местата, които определяте като най значими за вашата религия?

Е.Ш.: - Моля?

М.А.: - Ами вие ми казахте вече. Празниците също.

Е.Ш.: - Най–важните празници повече народ. Ние сме близки, а в неделя сега например, православната неделя повече народ ще дойдат и от далече, понеже далече живеят, мъчно идват. После на Велики, първото възкресение, много от България идват. Тука се попълва и в неделя на „Св. Стефан“ през нощта. И на Фенер от България идват и един часа през деня на Фенер.

М.А.: - А кои са историческите събития, които определяте като най–значими за вашата национална идентичност?

Е.Ш.: - Не разбрах въпроса.

М.А.: - Кои исторически събития определяте като важни за това, че поддържате българското?

Е.Ш.: - Няма, само в гробищата имаме този от „Юнинското въстание“, там пише в черквата. Колко гърци, цяло село, под нож ги изчезнали и това е. А и такава правиме, 3-ти март, от турското робство. Там в делегацията и турците отиват, и всички отиват.

М.А.: - А като исторически личности кои са най–важните за вас?

Е.Ш.: - Исторически личности кои са?

М.А.: - Като хора, може би такива, които най–много са помагали тук.

Е.Ш.: - Старите работи мълчим, а в училище не учихме история.

М.А.: - А каква е била причината?

Е.Ш.: - Е, тогава имаше забрана.

М.А.: - А сега учат ли тук децата българска история?

Е.Ш.: - Е кой, къде ще научат? Няма, няма. Е, преди кое време много християни, много ги пратиха на заточение, чупеха камъни, много българи ги делегираха на България. Имаше, ама много отдавна, сега не мога да кажа, сега страх ме е от фундаменталиста този и ние да не се затвориме, ама не може.

М.А.: - Много сте малко вие да му пречите.

Е.Ш.: - Е, те направиха боята и на гръцките черкви, и на българските, гробищата много хубава поправка направиха, много ги държи тука християните, тука арменци повече има. И евреи има, ама евреите са по-богатите.

М.А.: - На какъв език общувате със съпруга ви?

Е.Ш.: - На български.

М.А.: - Вкъщи?

Е.Ш.: - Да, на старобългарски, македонски.

М.А.: - А тука в общността?

Е.Ш.: - В общността на турски говориме.

М.А.: - А историята на Турция знаете ли я?

Е.Ш.: - Е знаеме я тогава.

М.А.: - Пак не много?

Е.Ш.: - Истанбул 22-ра година тука под английско влияние беше, турците беха като попарени беха. Ататюрк модерни ги направи, ама сега за него лошо говорят. Защото той връзките ги хвърли, чаршафите ги хвърли, та той беше, да. Фундаменталистите не го /харесват/.

М.А.: - А тук има ли определени квартали на фундаменталистите?

Е.Ш.: - Има, да, има. „Фатих“ преди беше хубав квартал на турците, преди години, Истанбул малък беше. Ама сега стана там жените с черно, мъжете с потури.

М.А.: - А в азиатската част?

Е.Ш.: - Не, там не, тука повече има, някои крайни места, които дойдоха от изтока.

М.А.: - Значи, ако отидем в азиатската част, няма да имаме никакви проблеми?

Е.Ш.: - Не, не. Много хубави места има, много. Ууу, туркини какви модерни има, какви деколтета има, ама до нея има и /с чаршафи/.

М.А.: - Да, те са смесени, зависи от семейството.

Е.Ш.: - Да, да, от семейството зависи .

М.А.: - Колко пъти сте били в България?

Е.Ш.: - Два пъти съм била, 81-ва година последно беше и 70-та година, тогава леля ми беше.

М.А.: - Във Варна?

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - Природата в България ли ви повече харесва, или тука?

Е.Ш.: - На България природата винаги е по-хубава. И чистотата беше много, ама сега казват, че не е, така ли е?

М.А.: - Да.

Е.Ш.: - А природата, горите на България, тука режат горите – апартамент, режат – апартаменти.

М.А.: - А музиката българската харесвате ли я?

Е.Ш.: - Ааа, много, много, аз преди години като млада много слушах. И тука преди години българската музика много хоро да го играеме. Имаше Панжурова, тя преди години. Чекай, „Кукувица кука в зелена бука”, много хубава, знаеш ли?

М.А.: - Е, как, знам. А така, като ги сравнявате българи и турци, кои са отличителните черти на българите? С какво се отличават?

Е.Ш.: - Е, турчино един модерен и в Европа учен, той не може да кажем, ама от Анадола един турчин веднага си личи, той не грамотен, културен, то си личи от българина. Българина е много кутурен, ама турците много учени, много има, децата си ги пращат в Америка, Европа да учат, в Англия.

М.А.: - А интересувате ли се от политиката в Турция?

Е.Ш.: - Не, ама гласуваме.

М.А.: - Значи, само важните събития.

Е.Ш.: - Да.

М.А.: - А в България интересувате ли се от политиката? Какво се случва?

Е.Ш.: - Не можеме много. Ама, виж, тука има арменци, има евреи, преди години влизаха в Анкара като депутати, сега – не. Арменци в царското време се са били, арменците най-високи такива били...